

PRO MEMORIA**Profesor Edward Wiśniewski (1953–2017)**

Profesor zwyczajny doktor habilitowany Edward Wiśniewski, znakomity znawca dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej, urodził się 12 marca 1953 r. w Łodzi i z tym miastem był związany przez całe życie. W Łodzi ukończył kolejno szkoły podstawową i średnią. W XXV Liceum Ogólnokształcącym zdał egzamin maturalny i po pomyślnym przejściu egzaminów wstępnych podjął studia historyczne na Wydziale Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu Łódzkiego (dalej: UŁ). Ukończył je w 1978 r., uzyskując tytuł zawodowy magistra historii na podstawie pracy magisterskiej pt. *Historia Gwardii Czerwonej Piotrogradu (luty–październik 1917 r.)*,

Profesor Edward Wiśniewski
(Źródło: zbiory Instytutu Historii UŁ)

Historia Gwardii Czerwonej Piotrogradu (luty–październik 1917 r.), napisanej pod kierunkiem prof. dra hab. Władysława Bortnowskiego. Nowatorski charakter podjętych w niej badań i dojrzałość badawcza sprawiły, że w 1979 r. młody badacz otrzymał za nią nagrodę I stopnia w konkursie zorganizowanym przez Ministerstwo Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki, Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Radzieckiej (dalej: TPPR) i Redakcję czasopisma „Nowe Drogi”. Uzyskana prestiżowa nagroda oraz jednocześnie otrzymane stypendium w Moskiewskim Państwowym Uniwersytecie im. M.W. Łomonosowa umożliwiły dalszy rozwój naukowy oraz zaważyły na wyborze późniejszej tematyki badań naukowych.

Zainteresowania badawcze E. Wiśniewskiego zaczęły wówczas oscylować wokół problemu działalności rosyjskiej Partii Progresystów w początkach XX w. Zwieńczeniem tego etapu wyteżonej

pracy badawczej stało się przygotowanie dysertacji doktorskiej pt. *Partia Progresistów w czasie pierwszej wojny światowej i rewolucji lutowej (1914–1917)*, której obrona odbyła się w 1984 r.¹ Dzięki temu w tym samym roku został Mu nadany stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie historii, a jednocześnie młody badacz uzyskał zatrudnienie na stanowisku adiunkta w Zakładzie Historii Narodów ZSRR w Instytucie Historii UŁ. Do tego momentu pracował jako nauczyciel historii w Zasadniczej Szkole Samochodowej w Łodzi. W 1986 r. Jego dysertacja doktorska została wyróżniona nagrodą I stopnia w konkursie zorganizowanym przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Ministerstwo Oświaty i Wychowania, Polską Akademię Nauk, TPPR.

Po doktoracie E. Wiśniewski rozszerzył wyraźnie zakres badawczy i kolejne lata poświęcił na badania nad historią rosyjskich partii burżuazyjnych na początku XX w. Tak zakreślona płaszczyzna badawcza zaowocowała napisaniem szeregu artykułów naukowych, a przede wszystkim swoje ustalenia zawarł w przygotowanej rozprawie habilitacyjnej zatytułowanej *Rosyjskie partie burżuazyjne w okresie narastania sytuacji rewolucyjnej w latach 1910–1914*. Przygotowana monografia oraz znaczący już dorobek naukowy stanowiły podstawę do wszczęcia Jego przewodu habilitacyjnego.

Stopień doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie historii, specjalności – historia najnowsza powszechna, historia Rosji, został Mu nadany w 1992 r., a dwa lata później E. Wiśniewski otrzymał awans na stanowisko profesora nadzwyczajnego w Katedrze Historii Europy Wschodniej, które zajmował do 2004 r. Dwa lata wcześniej, 15 maja 2002 r., za wybitne osiągnięcia naukowe otrzymał od Prezydenta RP tytuł naukowy profesora nauk humanistycznych. Od 2004 r. pracował na stanowisku profesora zwyczajnego najpierw w Katedrze Historii Europy Wschodniej, a od 2011 r. w Katedrze Historii Nowożytnej, do ostatnich chwil życia prowadząc intensywne badania naukowe, zajęcia dydaktyczne i aktywnie angażując się w życie organizacyjne Uczelni, Wydziału Filozoficzno-Historycznego i Instytutu Historii, a ponadto w działalność towarzystw i organizacji naukowych, społecznych i kulturalnych.

¹ Dysertacja została opublikowana: E. Wiśniewski, *Partia Progresistów w czasie I wojny światowej i rewolucji lutowej (1914–1917)*, Łódź 1989, ss. 113.

Edward Wiśniewski był niezwykle płodnym naukowcem, publikującym na interesujące go zagadnienia badawcze, takie jak historia Rosji oraz Europy Środkowo-Wschodniej, dzieje państwa i ustroju, stosunki międzynarodowe w XIX i XX w., liberalizm, jak również historia turystyki, samorząd terytorialny, Unia Europejska oraz partie polityczne. Podejmował też tematy z zakresu historii regionalnej. Do najważniejszych publikacji w Jego dorobku należy zaliczyć przede wszystkim monografie wydawane także poza granicami kraju: *Partia Progresistów w czasie I wojny światowej i rewolucji lutowej (1914–1917)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 1989, ss. 113; *Liberalnaja opozicija w Rossii nakanunie pierwoj mirowoj wojny*, Izdatielskij Cienr „Rossija Mołodaja”, wyd. 1, Moskwa 1993, ss. 191; wyd. 2, Moskwa 1994; *Kapitał i wład w Rosii. Politiczeskaja diejatielnost progressiwnych przedprinimatieliej w naczale XX wieka*, „Staryj Sad”, Moskwa 2000, ss. 270; wydanie drugie poprawione i uzupełnione: Izdatilestwo Moskowskogo Uniwersitietu, Moskwa 2006, ss. 319; „*Suwaszczzennoje jedinienje*” w *Rossii w 1914 godu*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2014, ss. 205; *Kadiety i wład’ (ijul 1914 – janwar’ 1915)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2015, ss. 178. Dwie kolejne monografie były w przygotowaniu.

Ponadto do najważniejszych artykułów zamieszczonych w czasopiśmie naukowych i monografiach wieloautorskich, które ukazują wielopłaszczyznowość badawczą prof. E. Wiśniewskiego, należy zaliczyć: *Liberalowie wobec dylematu: centrum i regiony w wielonarodowościowym Imperium Rosyjskim na początku XX wieku*, [w:] *Centrum i regiony narodowościowe w Europie od XVIII do XX wieku*, red. E. Wiśniewski, Łódź 1998; *Ruskij libieralizm w naczale XX wieka*, „Bulgarian Historical Review” 1998, nr 3–4; *Ruskitie libierali i Bałkanitie w naczaloto na XX wiek*, „Istoriczeski Prieglied” 1999, nr 1; *Libieraty i polskij wopros*, „Wiestnik Moskowskogo Uniwersitietu” 1999, seria 8, *Istorija*, nr 2; *Progriessiwnyj blok*, [w:] *Politiczeskije partii i obszczestwo w Rossii 1914–1917 gg.*, Moskwa 2000; *Związek Zawodowy „Solidarność” w Moskwie w 1913 r.*, „Rocznik Łódzki” 2001, t. XLVIII; *Kierunki rozwoju społeczno-gospodarczego Rosji w koncepcjach przemysłowców na początku XX wieku*, [w:] *Europa w XX wieku. Główne kierunki rozwoju (ekologia, gospodarka, kultura, polityka)*, red. E. Wiśniewski, Łódź 2001; *Reformy ustroju Rosji w koncepcjach liberalów na początku XX wieku*, [w:] *Dawna a nowa Rosja (z doświadczeń transforma-*

cji ustrojowej). *Studia ofiarowane profesorowi Janowi Sobczakowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. R. Jurkowski, N. Kasparek, przedmowa S. Kalembka, Warszawa 2002; *Praca i rozrywka w życiu codziennym przemysłowców rosyjskich na początku XX wieku*, [w:] *Praca i odpoczynek w literaturach słowiańskich*, red. E. Małek, Łódź 2004; *Liberałowie rosyjscy wobec procesu powstawania państw narodowych w Europie Środkowo-Wschodniej w czasie I wojny światowej*, [w:] *Europa Środkowa i Wschodnia w XX wieku*, red. A. Korynia, P. Łossowski, Warszawa-Łowicz 2004; *Z historii wyborów do I Dumy Państwowej w Rosji w 1906 r.*, [w:] *Europa Środkowo-Wschodnia w XIX i XX wieku*, red. E. Wiśniewski, Łódź 2005; *Liberałowie w rewolucji rosyjskiej 1 listopada 1916 r. – 6 stycznia 1918 r.*, [w:] *Liberalizm w Europie*, red. E. Wiśniewski, Łódź 2008; *Prawa człowieka w Karcie Praw Podstawowych w Unii Europejskiej*, [w:] *Lux lucet in tenebris*, t. II, Podkowa Leśna 2010; *Z dziejów turystyki. Turystyka w starożytnym Egipcie*, „Masovia Mater” 2010, nr 9/293; *The history of the political transformation in the countries of Central and Eastern Europe*, [w:] *Tourism and the transformation of Large Cities in the Post-Communist countries of Central and Eastern Europe*, eds W. Cudny, T. Michalski, R. Roube, Łódź 2012; *Liberałowie rosyjscy wobec kwestii polskiej w czasie pierwszej wojny światowej*, [w:] *Dawna Rosja i Rosjanie w obecnych badaniach polskich*, red. naukowa J. Tyszkiewicz, K. Łukawski, Pułtusk 2012; *Partia Konstytucyjno-Demokratyczna wobec wybuchu pierwszej wojny światowej*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2014, nr 2; *Rosyjskie liberały w naczale pierwszej światowej wojny*, [w:] *Pierwaja mirowaja wojna – prolog XX wieku*, otw. red. J.J. Siergiejew, Moskwa 2014; *Samorząd terytorialny po pierwszej wojnie światowej na przykładzie Zgierza*, „Rocznik Łódzki” 2015, t. LXIII; *Rosyjskie liberały i problema proświeszczenia w naczale XX wieku*, „Piotrkowskie Zeszyty Historyczne” 2015, t. XVI; *Rabocziej wopros w programmach rosyjskich libieralnych partij w naczale XX wieku*, „Studia z Historii Społeczno-Gospodarczej XIX i XX Wieku” 2015, t. XIV.

Powyższe tytuły stanowią jedynie część znacznego i wielopłaszczyznowego dorobku naukowego prof. E. Wiśniewskiego, w którym dominują jednak prace poświęcone rosyjskim liberałom w początkach XX w. Jego publikacje były docenione (poza już wspomnianymi wyróżnieniami) dwiema nagrodami I stopnia oraz nagrodami

II i III stopnia za książki, przyznanymi przez Rektora Uniwersytetu Łódzkiego.

Swoje ustalenia badawcze prof. E. Wiśniewski prezentował podczas licznych lokalnych i ogólnopolskich spotkań naukowych, a przede wszystkim na forach międzynarodowych konferencji i sympozjów, organizowanych przez instytucje naukowe oraz kulturalne, m.in. w Moskwie, Sofii oraz Warnie.

Równie chętnie angażował się w projekty edukacyjne, takie jak Uniwersytet Zawsze Otwarty, upowszechniając tematykę historyczną wśród młodzieży szkolnej, czy Uniwersytet Trzeciego Wieku, w ramach którego przybliżał wybrane zagadnienia historyczne słuchaczom-seniorom. Jego erudycja, otwartość i życzliwość czyniły go modelowym mówcą.

Niezmiernie ważną rolę w życiu zawodowym prof. E. Wiśniewskiego zajmowały zajęcia dydaktyczne i kształcenie młodych adeptów cechu historycznego. Tę sferę aktywności nauczyciela akademickiego traktował bardzo poważnie. W ponad trzydziestoletniej pracy zawodowej na UŁ i równolegle w innych uczelniach (Warszawa, Łowicz, Tomaszów Maz.) prowadził różnego typu zajęcia dydaktyczne, poczynając od ćwiczeń, konwersatoriów, przez proseminaria, kursy, wykłady kursowe i monograficzne oraz seminaria licencjackie, magisterskie i doktorskie na wszystkich rodzajach studiów historycznych: stacjonarnych, zaocznych i wieczorowych. Należy podkreślić, że prof. E. Wiśniewski był bardzo lubianym przez studentów wykładowcą.

Wypromował troje doktorów: Annę Olczak, Janusza Budzińskiego oraz Piotr Komuńskiego, a dysertacje kolejnych doktorantów były w trakcie realizacji. Był On również promotorem i recenzentem licznych prac magisterskich. Uczestniczył w procesie kształcenia kolejnych adeptów nauk historycznych również jako recenzent kilku prac doktorskich i habilitacyjnych. W latach 2002–2008 pełnił funkcję kierownika Studium Doktoranckiego Nauk Humanistycznych na Wydziale Filozoficzno-Historycznym UŁ.

Realizując pasje naukowe i dydaktyczne, trudno pozostać na ubożu życia organizacyjnego uczelni i własnego środowiska naukowego. Stąd też prof. E. Wiśniewski aktywnie uczestniczył w pracach na rzecz Instytutu Historii, Wydziału Filozoficzno-Historycznego i Uniwersytetu Łódzkiego. W latach 1996–1999 był członkiem Komisji Statutowej UŁ, ale najistotniejszym elementem jego działal-

ności, zasługującym na szczególne wyróżnienie, była wieloletnia koordynacja współpracy Wydziału Filozoficzno-Historycznego UŁ z Moskiewskim Państwowym Uniwersytetem im. M.W. Łomonosowa. Od 1997 r. prof. E. Wiśniewski pełnił funkcję pełnomocnika Dziekana Wydziału Filozoficzno-Historycznego UŁ do spraw umowy o współpracy bezpośredniej z Wydziałem Humanistycznym moskiewskiej uczelni. Ta ścisła współpraca była niezwykle owocna, gdyż jej efektem było zorganizowanie aż 14 międzynarodowych konferencji naukowych, odbywających się naprzemiennie w Łodzi i w Moskwie, a ponadto liczne wspólne publikacje książkowe, wyjazdy stypendialne oraz staże naukowe kolejnych badaczy z UŁ. Ostatnia z konferencji tego cyklu, które organizował prof. E. Wiśniewski – XIV Międzynarodowa Polsko-Rosyjska Konferencja Naukowa nt. *Podręczniki jako narzędzie kształtowania świadomości narodowej* – odbyła się w 28 czerwca 2016 r. w Łodzi. Profesor E. Wiśniewski redagował lub współredagował kilka tomów pokonferencyjnych, które ukazały się drukiem w Łodzi w latach 1998–2013².

Ponadto prof. E. Wiśniewski angażował się w pracę administracyjną i organizacyjną poza macierzystą Uczelnią, m.in. pełnił funkcję dziekana Wydziału Historycznego, a następnie Wydziału Humanistycznego Mazowieckiej Wyższej Szkoły Humanistyczno-Pedagogicznej w Łowiczu.

W życiu prof. E. Wiśniewskiego ważne miejsce zajmowało Polskie Towarzystwo Historyczne, z którym związany był niemal całe swoje życie naukowe. W latach 1997–2003 przez dwie kadencje piastował funkcję wiceprezesa Oddziału Łódzkiego PTH ds. wydawniczych. W tych samych latach pełnił funkcję redaktora naczelnego „Rocznika Łódzkiego” (redagował tomy 45–50).

Uczestniczył także w działalności jeszcze innych instytucji naukowych i społecznych. Był zaproszony do kilku rad naukowych i programowych czasopism. Współpracował od 2009 r. z „Mazo-

² *Centrum i regiony narodowościowe w Europie od XVIII do XX wieku*, red. E. Wiśniewski, Łódź 1998; *Europa w XX wieku. Główne kierunki rozwoju (ekologia, gospodarka, kultura, polityka)*, red. E. Wiśniewski, Łódź 2001; *Europa Środkowo-Wschodnia w XIX i XX wieku*, red. E. Wiśniewski, Łódź 2005; *Liberalizm w Europie*, red. E. Wiśniewski, Łódź 2008; *Ku wolności... Czynniki wewnętrzne i międzynarodowe powstania niepodległych państw w Europie Środkowo-Wschodniej w XIX–XX wieku*, red. E. Wiśniewski, Łódź 2012; *Łódź, Polska i Europa Środkowo-Wschodnia w podręcznikach do nauczania historii*, red. Z. Anusik, M. Karkocho, J. Kita, E. Wiśniewski, Łódź 2013.

wieckimi Studiami Humanistycznymi” jako członek Rady Redakcyjnej, a od 2010 r. z „Piotrkowskimi Zeszytami Historycznymi” jako członek Rady Naukowej. Był również stałym recenzentem czasopism naukowych – „Studia z Historii Społeczno-Gospodarczej XIX i XX Wieku” i „Rocznik Łódzki”. Warto również podkreślić związki zmarłego Profesora z harcerstwem, przez wiele lat był instruktorem ZHP.

Profesor Edward Wiśniewski zmarł śmiercią nagłą i niespodziewaną 28 kwietnia 2017 r., pozostawiając w nieutulonym żalu rodzinę, przyjaciół, współpracowników oraz swoich studentów. Uroczystości pogrzebowe odbyły się 19 maja 2017 r. w kościele pw. św. Anny w Łodzi, a następnie kondukt pogrzebowy udał się na Cmentarz Komunalny Zarzew w Łodzi, przy ul. Przybyszewskiego 325, gdzie Profesor został pochowany. W uroczystościach pogrzebowych wzięło udział bardzo wiele osób, w tym przyjaciele i koledzy z różnych polskich ośrodków naukowych.

Profesor Edward Wiśniewski był osobą skromną i otwartą na innych ludzi oraz ich potrzeby, co sprawiało, że był powszechnie lubianym i szanowanym człowiekiem. Na zawsze pozostanie w pamięci jako życzliwy, zawsze uśmiechnięty i gotowy do pomocy wykładowca, kolega i przyjaciel, przy tym znakomity naukowiec, tytan pracy, dla którego praca naukowa była priorytetem oraz wielką pasją. Odszedł niestety zbyt wcześnie.

JAROSŁAW KITA
UNIwersytet Łódzki*

* Wydział Filozoficzno-Historyczny, Instytut Historii, Katedra Historii Polski XIX wieku, e-mail: jaroslawkita@poczta.onet.pl.